

С. О. Баранов,
аспірант, Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ДЕТИНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

S. Baranov,
graduate student, National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Kiev

SCIENTIFIC AND THEORETICAL ASPECTS OF THE NATURE OF THE NATIONAL ECONOMY LEGALIZATION

У статті досліджується науково-теоретичні підходи до розуміння сутності тіньової економіки та детінізації національної економіки.

The article examines the scientific and theoretical approaches to understanding the nature of the shadow economy and legalization of the national economy.

*Ключові слова: тіньова економіка, детінізація національної економіки, економічна безпека держави.
Key words: shadow economy, legalization of the national economy, the economic security of the state.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Тіньова економіка не є винаходом сучасності, вона не з'явилась в ХХ столітті, коли у світовому просторі утвердилися більшість нині існуючих економічних систем світу. Проблема існування тіньового сектору пов'язана з економічною діяльністю людей, а точніше з розумінням її суті. Якщо в давнину виробнику продукції потрібно було лише продати свій товар, то з певного періоду, з появою економіки як галузі науки, з глибоким проникнення у суспільне життя необхідності регламентувати всі види господарської діяльності, що здійснюються на певній території, з'явилась необхідність чіткого контролю за потоками виробленої продукції, наданих послуг, отриманих доходів тощо.

Для того, щоб абсолютно чітко розуміти, з якими масштабами економічної діяльності має справу держава, необхідно точно відслідковувати всі економічні процеси, що відбуваються в державі, які є наявними доходами і видатками, які необхідно сплачувати податки і нада-

вати дотації тощо. Все це є необхідною умовою забезпечення економічної безпеки держави, створення ефективно діючого економічного простору, входження в загальносвітові процеси виробництва та розподілу світового доходу. За таких умов, перед більшістю держав світу постає проблема контролю за тіньовим сектором економіки, максимального зменшення або ж навіть абсолютного подолання його в межах власної економічної системи. Саме тому все більшої актуальності набувають процеси детінізації національної економіки, визначення їх сутності та механізмів реалізації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ПРОБЛЕМАТИКОЮ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Процес пошуку можливих шляхів здійснення детінізації національної економіки є похідним від дослідження та аналізу тіньової економіки як складової більшості сучасних економічних систем, її загальної характеристики, особливостей та закономірностей. У кожному конкретному випадку можна говорити про різні

механізми та способи подолання тінізації та боротьби з її негативними наслідками.

У сучасних умовах серед наукової спільноти не існує єдиного погляду на проблему існування тіньової економіки. Вчені з різних сторін аналізують це явище і відповідно пропонують різні шляхи детінізації економіки. Зокрема, доробок українських науковців можна визначити таким чином:

1. Економічні дослідження: Варналій З. С. присвятив праці аналізу сутності, особливостей тіньової економіки та шляхів легалізації економічної діяльності [16]; Мазур І. І. досліджувала сутність детінізації в трансформаційних суспільствах, чинники появи та поширення тіньової економіки [10]; Муциньська Н. Ю. основний аналіз дослідження спрямувала на висвітлення регіональних особливостей зниження рівня тінізації економіки, дослідження організаційно-економічного механізму збалансованої детінізації регіонів [11]; Квасов С. А. розглядав організаційно-економічний механізм виявлення та попередження тіньової діяльності [9]; Предборський В. А. досліджував теорію та методологію детінізації економіки у контексті трансформаційних процесів [14] тощо.

2. Юридичні дослідження: Попович В. М. проаналізував економіко-кримінологічну теорію детінізації економіки [12, 13]; Золотарьов А. І. досліджував звільнення від відповідальності та покарання за злочини у сфері господарської діяльності, зокрема і кримінально-правові аспекти заходів з детінізації економіки ("податкової амністії") [8]; Дригваль Н. П. присвятила науковій дослідженню організаційно-правовим аспектам детінізації відносин у сфері обороту об'єктів інтелектуальної власності [5]; Грошовик Ю. Я. аналізував особливості організаційно-правових основ детінізації відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності [3] та інші.

3. Дослідження у сфері державного управління: Флейчук М. І. присвятила праці виокремленню теоретико-методологічних засад детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації [18].

Однак, на нашу думку, необхідно саме з позиції державного управління дослідити саму сутність детінізації економіки, розглянути найбільш поширені точки зору на проблему тінізації економічних систем і відповідно систематизувати наявні погляди на досліджувану тему.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є дослідження науково-теоретичних аспектів сутності детінізації національної економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА ЇХ ОБГРУНТУВАННЯ

Розвиток політичної та економічної систем суспільства, духовно-культурних та цивілізаційних сторін людства у сучасному світі обумовлений складністю та самоорганізованістю суспільних систем. Одні й ті само процеси залежно від обставин можуть мати різні форми прояву та наслідки для суспільства. Це в подальшому визначає і способи та методи дослідження таких суспільних процесів, можливість їх ідентифікувати.

У випадку тіньової економіки це проявилось у плюралізмі трактувань даного явища. Розбіжності почина-

ються вже з визначення термінів, що характеризують процеси, властиві тіньовій економіці. Зокрема в українській науковій літературі використовується термін "тіньова" економіка. Представники російської економічної науки надають перевагу поняттю "невидима" або ж "неформальна" економіка. Англословний світ переважно використовує термін "чорна" економіка, дещо менш вживаним є "прихована" економіка. На території Північної Америки дослідники надають перевагу поняттям "підпільної", "прихованої" або ж "тіньової" економіки. Крім того, в науковому обороті присутні і такі визначення: "таємна", "неофіційна", "нерегульована", "паралельна", "друга", "секретна", "незареєстрована" економіка тощо [6, с. 419—420].

Різниця у визначенні терміну "тіньової економіки" обумовлена розумінням її сутності та причин виникнення. Відповідно до законодавства України "тіньова" економіка — це заборонена законом діяльність з виробництва товарів і послуг, що здійснюється з метою збагачення, а також правомірна ринкова економічна діяльність, результати якої частково або повністю не враховуються в державній звітності та оподаткуванні. Основний акцент у визначенні тіньових доходів робиться на тому, що вони, як правило не знаходять відображення у розрахунку ВВП країни. Внаслідок цього зменшуються надходження в державі протягом року, зменшуються розмір та кількісна оцінка сплачених податків, це впливає на розрахунок можливих витрат держави, на фінансування державних програм, виплату трансфертів тощо. Крім того, такі кошти можуть йти на фінансування злочинної діяльності, незаконних операцій та організацій, що своєю діяльністю порушують законодавство держави.

Врахування або неврахування у офіційній звітності доходів характеризує ментальні та історичні ознаки розвитку держави. Для господарських систем, що мають високі показники економічного розвитку, здебільшого властива чітка формалізація економічних відносин та результатів їх діяльності. Розвинені країни шукають механізми, відповідно до яких кожен, хто займається господарською діяльністю зобов'язаний і має можливість прозвітувати про неї. У країнах, де широкого розповсюдження мають традиційні елементи ведення економічної діяльності, або в країнах з перехідною економікою (до яких і відноситься Україна) не існує чітких механізмів декларування приватної економічної діяльності. Досить часто виробники продукції можуть виробляти її для себе, а надлишок продавати, навіть не підозрюючи, що тим само стають учасниками тіньового сектору економіки. Законодавство таких держав потребує формалізації та уточнення видів і способів декларування економічної діяльності, а населення таких країн має бути ознайомлене з наслідками своєї діяльності.

У наукових працях західних країн можна виокремити три основні погляди на сутність тіньової економіки. Перший напрям визначає тіньову економіку як діяльність, що не зараховується до ВВП (А. Френз, Д. Блейдс, К. Макафі, В. Казімієр, Р. Люттік-Хаузен). Другий напрям характеризує тіньовий сектор через здійснення заборонених видів діяльності (А. Ділнот, С. Морріс, Ф. Лееу, Б. Даллаго, Б. Контіні). Третій напрям до тіньової економіки відносить незадекларовані види еконо-

мічної діяльності (В. Патрізі, Ж. Віллард, К. Карсон) [2, с. 8—12].

Крім того, окремі зарубіжні дослідники демонструють альтернативне бачення щодо сутності тіньової економіки. Так, Е. де Сото у праці "Інший шлях" здійснив "наукову революцію" стосовно висвітлення ролі і значення тіньової економіки. Значне наукове відкриття праці Е. де Сото — це принципово новий підхід до пояснення генезису тіньової економіки, де головною причиною розростання міського неформального сектора є не відсталість сільських мігрантів, ніби не здатних знайти собі місце у легальному секторі, а бюрократична організованість, перешкоджаюча вільному розвитку конкурентних відносин. Е. де Сото з нових позицій розглядає якісні оцінки тіньового і легального бізнесу у "третьому світі". Вважалось, що легальний сектор є носієм сучасної економічної культури, тоді як тіньовий сектор — пережиток традиційної економіки. Як висновок дослідник зазначає, що легальна економіка країн, які розвиваються, функціонує за принципами меркантилізму, тоді як саме "тіньовики" встановлюють істинно демократичний економічний порядок, організовуючи своє приватне господарство на принципах вільної конкуренції. Згідно з концепцією "Іншого шляху", нелегальна економіка є закономірною формою генезису масових, "народних" форм капіталістичного підприємництва на периферії сучасного світового господарства [4].

Різні погляди на досліджувану проблему наявні і в українських науковців. Варналій З.С. тіньову економіку поділяє на три складові сектори: неофіційний — діяльність домогосподарств, що виготовляють та споживають товари чи послуги власного виробництва для власних потреб чи потреб членів своєї сім'ї; кримінальний — виробництво та продаж заборонених товарів і послуг (наркотики, вибухові речовини, проституція); іллегальний — незаконне виробництво та продаж легальних товарів без їх документального оформлення та/або реєстрації підприємств. Іллегальний складник за ознакою сфери охоплення поділяють на внутрішній, зовнішній та глобальний. Внутрішній включає діяльність у межах національної економіки, зовнішній — поза її межами, а глобальний передбачає транснаціональну (з країною базування) і мультинаціональну (без конкретного центру розташування) частки [16].

"Економічна енциклопедія" надає таке визначення: тіньова економіка — сфера вияву економічної активності, спрямованої на отримання доходів від здійснення заборонених видів діяльності або на ухилення від суспільного (державного) контролю та сплати податків при здійсненні легальних видів економічної діяльності [7, с. 637].

На думку Артуса М., тіньова економіка — це діяльність, включаючи протизаконну та злочинну, яка охоплює усі сфери функціонування економіки та стадії процесу відтворення, спрямована на отримання переважно незаконних доходів у результаті розподілу й перерозподілу ВВП, а в ряді випадків ВНД, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток суспільства [1, с. 6].

Предборський В. А. вказує на те, що тіньова економіка — це системне явище господарювання асоціальної природи з різного роду інтенсивності соціальної небезпеки, яка є формою кризи державного регулюван-

ня економіки в умовах процесів трансформації та виявляється в розвитку його дисфункціональності [15, с. 10]. Саме з такої точки зору, на думку Предборського В. А., тіньова економіка є загрозою національній безпеці держави.

У нормативно-правових документах, що визначають засади забезпечення національної безпеки України, тіннізацію економіки визначено як реальну загрозу безпеці держави. Зокрема, в Стратегії національної безпеки України "Україна в світі, що змінюється" зазначається, що "високий рівень тіннізації економіки, поширення тіньової зайнятості та методів ухилення від оподаткування, криміналізація економічних відносин" [17] є тією системною проблемою, що загрожує національній безпеці України у внутрішньому безпековому середовищі. За таких умов на часі постає питання про здійснення заходів, які будуть спрямовані на боротьбу з тіньовим сектором, здійснення детіннізації економіки.

Так само, як поняття тіньової економіки, сутність детіннізації економіки розглядається з різних точок зору, залежно від власного розуміння авторами тіннізаційних процесів. На думку Мазур І. І., детіннізація економіки полягає у створенні такого інституційного середовища в країні, де тіньова економіка стала б неефективною та економічно не вигідною. Тому автор пропонує низку підходів, при використанні яких можна забезпечити інституційні перетворення в трансформаційних економіках шляхом максимального врахування інтересів суб'єктів господарювання з метою створення сприятливих умов для легальної економічної діяльності. Ефективність детіннізації національної економіки залежить від доцільності застосування організаційно-правових, адміністративних та економічних заходів державного впливу на процеси тіннізації економічної діяльності. Як висновок Мазур І. І. зазначає, що роль держави полягає в регламентації та обмеженні негативного впливу тіннізації економіки на легальну економіку, а не в її подоланні, оскільки тіньова економіка має об'єктивний характер. Викорінювати необхідно кримінальну частину тіньової економіки. Це є можливим завдяки інституційному забезпеченню детіннізації економіки [10, с. 15].

Квасов С. А. досліджуючи сутність та механізми попередження тіньової економіки, зазначає, що "детіннізація української економіки пов'язана з комплексним її реформуванням, спрямованим на усунення чинників, які негативно впливають на економіку: порушення інтересів між суб'єктами економічних відносин, що скорочує базу розширеного відтворення одних суб'єктів на користь іншим; скорочення офіційних джерел ресурсно-фінансового забезпечення підприємств; зростання витратності, зокрема й тієї, що виникла внаслідок штучного завищення витрат на ресурси, вузли та напівфабрикати (у деяких товарних групах українські ціни перевищили світові); прояви монопольної поведінки" [9, с. 12]. Економічні заходи детіннізації мають базуватися на створенні сприятливого економічного середовища для розвитку підприємницької діяльності на конкурентній основі, адміністративні заходи — створенні цілісної системи упередження та профілактики здійснення тіньової діяльності, правові відповідати за введення санкцій за правопорушення, які б підвищували ризики від здійснення тіньової діяльності.

Процеси детінізації розглядаються як на загальнодержавному рівні, так і в межах окремих регіонів. Мушинська Н.Ю. досліджувала можливість здійснення детінізації економіки регіонів, використовуючи підходи загальнодержавного аналізу. В результаті даного дослідження зроблено висновок, що "існуюча практика не передбачає збалансованого підходу до детінізації регіональних систем. Реалізація державної регіональної політики детінізації вимагає спеціального організаційно-економічного механізму, який би дозволив вирішити комплекс питань, пов'язаних з вибором напрямів, способів, методів і інструментів збалансованої детінізації регіонів" [11, с. 12—13].

Під організаційно-економічним механізмом збалансованої детінізації регіонів автор розуміє сукупність: суб'єктів регулювання даного механізму (державні й регіональні); економічних, правових, ресурсних, методичних елементів детінізації; об'єктів детінізації, на які впливають об'єктивні фактори соціально-економічного розвитку й суб'єктивні інтереси; регулюючих заходів, спрямованих на детінізацію.

У монографії "Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки" Попович В. М. детінізацію економіки розглядає через розробку теорії детінізації, предметом дослідження якої є:

— діяльність наукових, законодавчих та виконавчих органів держави щодо створення економічних передумов, які б сприяли поверненню підприємницької діяльності з тіньового в легальний сектор економіки;

— діяльність установ, підприємств, а також відомчих і міжвідомчих служб економічної безпеки, відповідних підрозділів правоохоронних органів щодо створення організаційної та правової інфраструктури превентивної протидії тіньовим процесам, локалізації тіньових проявів та детінізації економіки;

— створення економічних передумов та організаційно-правової інфраструктури детінізації економіки, а також вдосконалення правової регламентації протидії тіньовим процесам у сфері фінансово-господарських відносин, які є об'єктом захисту від посягань тіньовиків-делінквентів;

— створення передумов щодо ефективнішого використання досягнень суміжних наук у процесі наукових розробок і практиці детінізації економіки;

— моніторинг тіньових процесів і аналіз власного стану теорії детінізації з метою коригування гносеологічних і логічних елементів її предмета, визначення напрямів і перспектив розвитку теорії у особливій її частині та елементах загальної частини; виявлення нових тенденцій і закономірностей протидії тіньовим процесам у цілому і в розрізі конкретних джерел тіньової економіки [13].

На нашу думку, наявність різних підходів щодо розробки механізмів детінізації економіки є результатом суб'єктивних оцінок вчених та державних службовців, що займаються даними питаннями. Позитивним для економічної системи є постійний пошук найбільш оптимальних шляхів подолання тіньової економіки, розробка адекватних потребам суспільства та економіки механізмів протидії тінізації. Однак такий плюралізм думок

може мати і негативну сторону, що проявляється в зростанні загроз економічній безпеці держави. Пошук та апробація різнопланових підходів не сприяє утвердженню єдиної державної політики у сфері боротьби з тіньовим сектором, вимагає значних затрат фінансових інструментів та є можливим у значних часових проміжках.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, загальні висновки роботи можна звести до наступного:

1) тіньова економіка є об'єктивним процесом, що притаманний більшості країн світу. На даний час не існує одностайності серед науковців щодо розуміння сутності та оцінки загроз безпеці держави від тіньової економіки;

2) у залежності від трактування тіньової економіки розглядаються і можливі шляхи здійснення детінізації національної економіки. Це теж, з однієї сторони, створює загрози економічній безпеці держави, а з іншої — створює передумови для пошуку оптимальних механізмів детінізації економіки в конкретний момент часу;

3) на разі необхідним є утвердження на загальнодержавному рівні єдиного механізму оцінки тіньової економіки, що дозволить розробити ефективні напрями реалізації державної політики у сфері боротьби з тіньовою економікою України.

У подальшому автор статті зосередить свою увагу саме на питаннях розробки ефективних механізмів детінізації національної економіки.

Література:

1. Артус М. Тіньова економіка та напрями її подолання за умов ринкових відносин / М. Артус // Галицький економічний вісник. — 2012. — № 2 (35). — С. 5—9.
2. Бокун Н. Ч. Теневая экономика: понятия, классификация, методы оценки: методология стат. исследования / Н. Ч. Бокун. — Минск: НПИ статистики Мин. Статистики и анализа Республики Беларусь, 2002. — С. 8—12.
3. Грошовик Ю.Я. Організаційно-правові основи детінізації відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю.Я. Грошовик; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2004. — 20 с.
4. Де Сото Э. Иной путь: Экономический ответ терроризму / Эрнандо де Сото [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://polit.ru/article/2007/12/26/desoto/>
5. Дригваль Н.П. Організаційно-правові основи детінізації відносин у сфері обороту об'єктів інтелектуальної власності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Н.П. Дригваль; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2004. — 20 с.
6. Економічна безпека: навч. посіб. / за ред. З.С. Варналія. — К.: Знання, 2009. — 647 с.
7. Економічна енциклопедія: у 3-х томах. — Т. 3. — К.: Академія, 2002, — 952 с.

8. Золотарьов А.І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.І. Золотарьов; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2008. — 23 с.

9. Квасов С.А. Організаційно-економічний механізм виявлення та попередження тіньової діяльності: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / С.А. Квасов; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки та з питань європ. інтегр. України. — К., 2005. — 19 с.

10. Мазур І.І. Детінізація економіки в трансформаційних суспільствах: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.01 / І.І. Мазур; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2007. — 40 с.

11. Мушинська Н.Ю. Регіональні особливості зниження рівня тінізації економіки: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / Н.Ю. Мушинська; Харк. нац. акад. міс. госп-ва. — Х., 2008. — 20 с.

12. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: Монографія / В.М. Попович. — Ірпін: Академія державної податкової служби України, 2001. — 546 с.

13. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / В.М. Попович; Нац. акад. внутр. справ. — К., 2002. — 35 с.

14. Предборський В.А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорії та методології: монографія / В.А. Предборський. — К.: Кондор, 2005. — 614 с.

15. Предборський В.А. Теоретичні аспекти тінізації економіки України в умовах трансформаційних процесів: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03 / В.А. Предборський; НАН України; Н.-д. центр індустр. пробл. розв. — Х., 2011. — 34 с.

16. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: монографія / [За ред. З. С. Варналія]. — К.: НІСД, 2006. — 576 с.

17. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 8 червня 2012 року "Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України" № 389/2012 від 8 червня 2012 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/303.html>

18. Флейчук М.І. Теоретико-методологічні засади детінізації економіки та протидії корупції в Україні в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 21.04.01 / М.І. Флейчук; Рада нац. безпеки і оборони України; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. — К., 2010. — 34 с.

References:

1. Artus, M. (2012), "Shadow economy and directions to overcome under conditions of market relations", *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol. 2, no. 35, pp. 5—9.

2. Bokun, N.Ch. (2002), "The shadow economy: concepts, classification, evaluation methods: methodology stat. research", *NPI statistiki Min. Statistiki i analiza Respubliki Belarus'*, pp. 8—12.

3. Hroshovuk, Yu.Ya. (2004), "The organizational foundations of deshadowization relations in foreign economic activity", Ph.D. Thesis, Jurisprudence, Nats. akad. derzh. podatk. sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukraine.

4. De Soto, Je. (2007), "Another way: Economic response to terrorism", available at: <http://polit.ru/article/2007/12/26/desoto/> (Accessed 13 May 2014).

5. Dryhval', N.P. (2004), "The organizational foundations of deshadowization relations in the sphere of circulation of intellectual property", Ph.D. Thesis, Jurisprudence, Nats. akad. derzh. podatk. sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukraine.

6. Varnalij, Z.S. (2009), *Ekonomichna bezpeka* [The economic security], Znannia, Kyiv, Ukraine.

7. *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic encyclopedia], Akademiia, Kyiv, Ukraine.

8. Zolotar'ov, A.I. (2008), "Exemption from criminal liability, punishment and its serving for crimes in the sphere of economic activity", Ph.D. Thesis, Jurisprudence, Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka, Kyiv, Ukraine.

9. Kvasov, S.A. (2005), "Organizational-economic mechanism of shadow detection and prevention of shadow activities", Ph.D. Thesis, Economy, N.-d. ekon. in-t M-va ekonomiky ta z pytan' ievrop. intehr. Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

10. Mazur, I.I. (2007), "Reducing shadow economy in transformational societies", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv. nats. un-t im. T.Shevchenka, Kyiv, Ukraine.

11. Muschyns'ka, N.Yu. (2008), "Regional features reduce the shadow economy", Ph.D. Thesis, Economy, Khark. nats. akad. mis. hosp-va, Kharkiv, Ukraine.

12. Popovych, V.M. (2001), *Ekonomiko-kryminologichna teoriia detinizatsii ekonomiky* [Economic and criminological theory reducing shadow economy], Akademiia derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukraine.

13. Popovych, V.M. (2002), "Economic and criminological theory reducing shadow economy", Ph.D. Thesis, Jurisprudence, Nats. akad. derzh. podatk. sluzhby Ukrainy, Irpin, Ukraine.

14. Predbors'kyj, V.A. (2005), *Detinizatsiia ekonomiky u konteksti transformatsijnykh protsesiv. Pytannia teorii ta metodolohii* [Reducing shadow economy in the context of the transformation process. Issues of theory and methodology], Kondor, Kyiv, Ukraine.

15. Predbors'kyj, V.A. (2011), "Theoretical aspects of shadowing of the economy in Ukraine under the transformation processes", Ph.D. Thesis, Economy, NAN Ukrainy; N.-d. tsentr industr. probl. rozv., Kharkiv, Ukraine.

16. Varnalij, Z.S. (2006), *Tin'ova ekonomika: sutnist', osoblyvosti ta shliakhy lehalizatsii* [The shadow economy: the nature, characteristics and ways of legalizing], NISD, Kyiv, Ukraine.

17. President of Ukraine (2012), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine on June 8, 2012" A new edition of the National Security Strategy of Ukraine ", available at: <http://www.rnbo.gov.ua/documents/303.html> (Accessed 4 April 2014).

18. Flejchuk, M.I. (2010), "Theoretical and methodological basis reducing shadow economy and countering corruption in Ukraine in the context of globalization", Ph.D. Thesis, Economy, Nats. in-t probl. mizhnar. Bezpeky, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2014 р.